

I. Zaitegi Euskal Literaturan

Idazlerik gehitenez bezala, zenbait ikuspegi ditu lokin Zaitegi zenak ere. Olerkari, klasiko itzultzaile, pentsatzaile, hizkuntz ideologoa... Baina, bereziki, egile eta eragile.

Bere herriangunako kontzientzia hartu zuen une beretik bihurtu zen Zaitegi egile eta eragile. Bere lehen ekarpen eta eskaintza izan zen "Tori nire edoniztia" (1934) zeritzan olerkia. Berekin izan zituen eta gauditu zituen ideien borrokan egosia eta, barne-gogoz, gure herriaren erroetatik guztiok edan dezagun eskaintza. Euskaraz idazten hasi zen egun hura, bere bizitzako egunik aipagarrientzat aitornuko zigun denborarekin. Egun hori, ordea, euskal literaturarentzat ere zoriontsua izan zen. Handik "Euskal-Ikurririkari" artean (1961) bere sentipenik sakonena agertuko zituen olerki bidez, bi liburutan bilduko daudenez: *Goldaketan* (1946) eta *Berri* ere goldaketan (1962).

Euskaltzale ideiak berri, berak sortutako Euzko-gogoia (1950-1959) aldizkarietako atarikoetan agertu zituen. Kartusuki agertu ere, erdaraz aritzen ziren euskalarien aurka ere bai, eta hemendik sortu zitzaizkion zenbait haserrez gainera etsaierak ere. Hizkuntzaren geroan zuten mina eta, oso osan, buru helarri eskaini zen euskararen alderako lanetan. Hortara erabaki gogorrek hartu beharrean aurkitu zen. Garai hariatko Josulagunen giroa herietegia zizaitzen eta ordeta utziar, baina apaizgoan jarraituz, bate zituen bere lanak,

neke guzian aurrean ausari; baina, fedez, sendo.

Euskaragatik inork ezer espero etzuen garaian, kultur aldizkari bat sortu euskara hutsez Guatemalako puntan eta era guzietako euskaltzalek laguntzaile hartu. Ezker edo ezker joerako askok ere han idatzi genuen lehen aldiz. Lokinek inorentzat etzuen eragozpenik euskaltzaleenaz eta errespetuz ihardutzen bazen. Gizon zabala zen ulermenez. Bere izakera eta eraginari esker mugitu zen gerra ondorengo euskal literaturaren lehen ekintza eta herari zor diogu gehienbat ondoko zuzpertzeari.

Euskararentzat alor herriak urratu zituen, aldizkariakin ez ezik baita greziar klasiko zaharrak itzultze ere. Bere olerki batean aitortzen zuen bezala:

Ibilgabegoan egin nun indarra: nire bizitzan ori dut alde bakarra. Etorkitzuenen zuen kezka eta etorkizunez urduri heldu zion Europa zaharreko elitearen lanak itzultzeari, euskdunok haien senez hobeto jautzeko eta gori mallako pentsaerak erabilitzeari euskara bera landuagotzeko: Sopokel, Euripide, Platon euskaratu.

Zama ederra leporatu zuen Zaitegi zenak gai sakonok lagun Unibertsitate eta gainerako eskola nagusiak gori mailerako materia izan zezaten. Herri batek orotarik behar duenez eta berak hartu zuen zama hori erotzeko gai zenez, ahalmenaren arabera eskaini zituen bere zituak. Zitu estigmatizatuak hizkuntzak bere goiak

hartuko baditu.

Bere lan guzian berri eman nuen hilerrikoan. Ikus Euskeria (XXIV, 1979, 847 orr.) aldizkarian.

Bi urte l'erdi dira hil zela, hirurogeita hamarika urte doi doi zituela. Egun, orotaraz, lasai esan genezake Euskal historian euskaragatik beste inork ez duela eman hark haina. Ondasuna ez ezik, osasuna ere eman zuenez.

Gure gorazarreak ondo mereziak zituen eta orainarteko gorazarrerik handiena Jose Mari Velez de Mendizabalek eskaini dion biografiako liburua izan da. Bere bizitza zehetasunez aztertzen du eta bere lan eta gure historian tokia izan dezan, nekeen herriak erarik egokitean jaso, gure historian tokia izan dezan. Meretz ere, ez da Nolanahiko tokia lokin Zaitegi zenak meretz duena. Holako liburua, mategi, laudorio hutsetan erortzeko arriskoa izaten du baina Velez de Mendizabalek jakin du gizon maitagarri baten izatez behar diren neurri eta mugak gordeitzen. Irakuritzean duten askorentzat, Zaitegi zena, gizon kaskagorria izaki; baina hala behar historiako unerik txarretan guregan hartu zuen zama hartzeko. Holako batzuri eskerrak gura gaur gurena. Nekea ugari eta laguntzarik urri izan zuen Zaitegik bere denboran. Guzian Euskal Herriari eskatit zion, euskararen oinarriturik, Herri zehak nekez ulertuko badu ere, bere lan manitas eskergarria izan zen. Adibiderik badugu, baldin non ikusia jakin nahi badugu.

Liburu garrantzitsua Velez de Mendizabalek eskaintzen diguna. Zaitegiren bizitza ta lanak ez ezik, gerrarekiko eta gerraondoko idazleen belaunaldiak ikertzeko ere lagunduko digunez, edonorentzat irakurgarri eta jakingarri delako.

Juan SAN MARTIN

Al traer a la memoria nuestros hombres, a Jokin Zaitegi hay que situarle entre los grandes vascolos de nuestra época. Que en el terreno del euskara nos dio el ejemplo, como ningún otro, del principio de la fe con obras.

Sus méritos se pueden contemplar desde diversos puntos de vista. Hombre luchador, como promotor y publicista. En la literatura desarrolló los géneros de la poesía, el ensayo y la traducción de clásicos de la antigüedad, principalmente. Su propia obra literaria, guiada por necesidades e ideas, puede decirse que en líneas generales era elitista. Su formación se prestaba a ello y él era consciente de que otros podían abordar temas más populares. Sin embargo, como pensador, sabía descender a otros niveles para hacer comprender a cualquier lector su ideología sobre la problemática del euskara, que a él tanto le preocupaba, y como bien atestiguan los editoriales de la revista cultural Euzko-gogoia (1950-1959), fundada

y dirigida por él, y que de un disgusto por parte de los karólogos acostumbrados a los temas del vascoespañolismo a otras lenguas.

Gracias a su diligencia promovió la generación de postguerra, en contacto con los veteranos de la desbandada. Al revista publicó diversas ambiciones iban más allá de las posibilidades de su época, sufrir incompresiones.

Destacó en la poesía y traducciones de clásicos: Sófocles y Platón. Los realizó por el deseo de ofrecer Humanidades de la América para las enseñanzas de personas cultivadas en propio tiempo. Como ejercitar dichos temas filosóficos.

Jokin Zaitegi fue singular, así en su obra como en el desarrollo literario. Muy digno de estudio, dos años y medio de mi vida, nuestro amigo Jokin Velez de Mendizabale ofrece algo más que una obra y una amena biografía comenzó a escribir y vivió el biografiado una valiosa documentación, personaje, su época, obra y la repercusión de los inicios de la literatura postguerra.

San Anton eguna Araban

Ba da urtean zehar gure herrietako biztanleek bereziki ospatuko egunik. Batez ere herri txikietakok. Eta hoiletako bat Urriartaren 17.a da: San Anton. Betidunik gorde dute nekazariak egun horretako jai edo erdijaiaren itxura. San Anton aberen zaindari bezala izan da kontsideratua eta etxean haletakorik hazten zuenak gogoan edukitzen zuen eguneko ospakizunik.

Arabako herri askotan Mezataru joaten zen lehen orduan, nahiz eta beharrik ez izan. Baina, ez ahaztu, Araban abeltzaintza garrantzi handia izan dabilta oraindik ere eta ez da, heriaz, bar ere harrigarri zaindari honen debazioa. Probintziako hiriburuaren ez zen gutxiagorako. Gasteizko Babestokiaren aldeko Txerri Zozketak 201 urte betetzen ditu aurtien. Eta kronikak dienez, egun honetako arratsaldean jai izaten zen hiriburuan, Udol osoak San Pedro ebiztan bezperak entzun behar izaten zituelarik.

Txerri Zozketaren ohiura honek ba du bere adaxkuri probintzian Hain zuten ere, garai honetan izaten da txerri-hizketa eta herri askotan eskuan iritsen ziren San Antonen kulturari eutsi ahal izateko. Diru ez ezik baita txerrikirik ere batzen zen gero guzian artean enkantean ipintzeko.

Txerria eta San Anton herriak nola erlazionatzen zituen ohar gaitzeko, irakur dezagun Gerardo Lopez de Gureñuk jasotako estrofa:

San Antonio bendito
tiene un cerdillo,
que ni come ni bebe,
y está gordito.

Edo herriaren humoreak hobeto adierazten duen beste hau:

San Sebastián es francés
y San Roque peregrino

y lo que tiene a sus pies
San Anton es un cochino.

Zalduondon gaurregun erabat galdu dena ohiura bat ematen zen egun horretan. Herri gehienetan bezala, gizon bat zeukan. Udalarik kontratuatua urtean bertako abereak zainitzeko. San Anton egunean ezin zitekeen abere hoiekin lanik egin, ezia idi-demarik eratu ere. Goizeko Meza ostean bedinkapena izaten zen. Abereen jabeek poz-ozik ateratzen zituzten heurenak bedinkapenera, uztairik hoberen, mania eta gainontzeko edergaiuez apaindurik.

Arratsaldeko azken orduan eskapena egiten zuen abere-zaintzailek jabeen ezteatetik. Etxera iritsen eskuan zeramatzen zintzarrien bitartez deta egiten zuen, barrukoek han zegoela jakin lezaten. Jarraian honela abesten zuen:

Esas vaquitas que tienes
metidas en el rincón
quiera Dios que te las guarde
y el glorioso San Anton.

Zaintzen zituen abereen arauera "vaquita"-ren orde "yegüitas", "cabritas"... esan lezakeen. Amaitu beste zintzarriotsaldi batez egiten zuen. Bere borondate ona eta, bide batez, zintzarriotsuna erakutsi nahian edo, herriko abereen jabeen ordezaritza bat gondbalbatzen zuen gawean afitzera.

Egun hau Aramaion nola ospatzen zela zen jakin nahi izan dudanean, ez zela ezer egiten izan dui erantzun. Egia esateko, batzuek bai ospatzen zutela: mutil zaharrek. "Hunkeran jantxo bat egiten ebien; bixigua eta horrela..." kontatu didate. Eta baita orrefrau hau ezogutari ere:

San Anton, besugos al montón; gallina pon, si no, retortijón.

Bistan da esatera hau ez dela aramaiozotarra. Araban entzun daitekeen beste hiru nahasketaiz lortu dute aramaiozotarrak emaitza biixi hori. Diru-

dienez, garai honetan hasten dira oi-loak arralitze ghegiarik ematen eta eguneko atsotzegiak batzen dituen esareek gheitze honekin dute zerikuzirik.

Ullibharri Ganboan Meza ostean abere-bedeinkapena egiten zen urtero, gudua izan arte. Denetarikorik ataritzen zuten ullibharriarek etxealarietara. Atxusteatik abadeak bedinkapena emate zuen bitartean. "San Anton, besugos al tronpón" diote oraindik bertakoe.

Josemari VELEZ DE MENDIZABAL

San Anton, 17 de Enero, es uno de los días que los labradores y —sobre todo— los ganaderos han celebrado con mayor devoción ya que, no en vano, se considera a aquel santo como el protector de los animales. En la mayoría de los pueblos alaveses se recuerda aún algún tipo de ceremonia especial exponente de la importancia de la fecha.

Sin ir más lejos, Vitoria guardaba medio día de fiesta, por la tarde, siendo casi preceptiva la asistencia a vísperas en San Pedro. Otro de los actos que viene celebrándose desde hace ¡¡¡20!!! años es la Rifa del Cerdillo en favor del Hospicio de la Cerdilla alavesa. Similar a este sorteo es lo que ha dado en varios pueblos de la provincia, donde para poder mantener el culto a San Anton los vecinos realizaban ese día una cuestación y subasta, poniéndose en puja un gorrino donado por algún lugarreño más pudiente. Botón de muestra de la relación que el pueblo daba a San Anton con esa especie de animal, son las estrofas recogidas por Gerardo López de Gureñu que reproduczo.

En Zalduendo era costumbre bendecir el ganado una vez finalizada la Misa matinal. Los dueños se esmeraban en sacar las yuntas con sus mejores yugos, melenas... estando prohibido terminantemente cualquier trabajo con los animales, incluso las pruebas de arrastre de piedra. Al anochecer del día, el pastor contratado para el año por el pueblo o ganadero realizaba una postulación por las casas de aquellos que hacían uso de sus servicios. En cada una de ellas, previo aviso de su presencia mediante un tintineo de cencerros, cantaba la estrofa "Esas vaquitas"... cambiando el nombre del animal según correspondiera al de la casa. Al terminar volvía a tocar los cencerros.

En Aramaiona no he encontrado

Navarra presidirá la comisión de patrimonio cultural de la conferencia de regiones pirenaicas

Navarra ocupará la presidencia de la Comisión de Patrimonio Cultural de la Conferencia de Regiones Pirenaicas, organizada por el Consejo de Europa y que será inaugurada en Jaca el próximo mes de junio, ciudad en la que tendrá su sede permanente.

Esta decisión ha sido adoptada en la reunión preparatoria de la conferencia, celebrada este fin de semana en París y a la que asistieron representantes de las regiones pirenaicas de España, Francia y

testimonio de ninguna manera especial. Escuchaban los solterones una mesa bien servida, obligado el besugo. Después a todas luces escucharon en esa Antón, besugos... mi opinión— más otros dos bastante Alava, haciendo la referencia a que por esta comienza el aumento de huevos por las gallinas.

En Ullibharri Ganboan Meza ostean abere-bedeinkapena egiten zen urtero, gudua izan arte. Denetarikorik ataritzen zuten ullibharriarek etxealarietara. Atxusteatik abadeak bedinkapena emate zuen bitartean. "San Anton, besugos al tronpón" diote oraindik bertakoe.

Andorra. Por parte acudió el diputado susunción Goñi. En esta reunión, la Conferencia de Patrimonio Regional del Consejo de Europa, Mr. Pirie, promotor de la conferencia, confirió en la Conferencia con sede servirá "para fomentar la cultura y comunicación de los pueblos que se sitúan una cordillera, en política, pero que no se lo que debieran".